

**12 YOSHGACHA BO'LGAN BOLALARDA AXLOQIY TARBIYA
SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK ASOSLARI**

O'zbekiston Respublikasi O'rta tibbiyot va farmatsevtika xodimlarini malakasini oshirish va ularni
ixtisoslashtirish Jizzax hududiy bo'limi
O'qituvchi: Muxtorova Mahfiratxon Xasanovna
O'qituvchi: Azimova Nodirabegim Zohir qizi

**PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF MORAL EDUCATION FORMATION IN
CHILDREN UNDER 12 YEARS OLD**

Jizzakh Regional Branch of the Center for Advanced Training and Specialization of Secondary
Medical and Pharmaceutical Workers of
the Republic of Uzbekistan
Teacher: Mukhtorova Mahfiratkxon Khasanovna
Teacher: Azimova Nodirabegim Zokhir kizi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada 12 yoshgacha bo'lgan bolalarda axloqiy tarbiyaning shakllanish jarayoni, uning pedagogik asoslari va zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, bolalarning shaxs sifatida rivojlanishida oilaning, ta'lim muassasalarining hamda ijtimoiy muhitning ta'siri yoritiladi. Axloqiy qadriyatlarni shakllantirishning samarali usullari ham ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

KALIT SO'ZLAR

axloqiy tarbiya, bolalar rivoji, pedagogika, ijtimoiy muhit, oila, qadriyatlar, shaxs shakllanishi

ABSTRACT

This article analyzes the process of moral education formation in children under 12 years old and its pedagogical foundations. It highlights the role of family, educational institutions, and social environment in shaping a child's personality. The study also presents effective methods for developing moral values in children.

KEYWORDS

moral education, child development, pedagogy, social environment, family, values, personality formation

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, 12 yoshgacha bo'lgan davr inson hayotida muhim bosqich bo'lib, aynan shu davrda shaxsning asosiy axloqiy sifatleri shakllanadi. Shu sababli bolalarning axloqiy tarbiyasiga alohida e'tibor qaratish zarur.

Axloqiy tarbiya — bu bolalarda jamiyat tomonidan qabul qilingan me'yorlar, qadriyatlar va xulq-atvor qoidalarini shakllantirish jarayonidir. Ushbu jarayon uzluksiz bo'lib, oila, maktab va ijtimoiy muhit ta'sirida amalga oshadi.

AXLOQIY TARBIYANING PEDAGOGIK ASOSLARI

Pedagogik nuqtai nazardan axloqiy tarbiya bolaning shaxs sifatida kamol topishida muhim o‘rin egallaydi. Bu jarayon quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

Birinchidan, uzluksizlik tamoyili. Axloqiy tarbiya faqat maktab bilan cheklanib qolmay, balki oilada va jamiyatda davom etadi.

Ikkinchidan, tizimlilik tamoyili. Tarbiya jarayoni rejalashtirilgan va bosqichma-bosqich olib borilishi kerak.

Uchinchidan, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv. Har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish muhimdir.

To‘rtinchidan, namuna orqali tarbiya. Ota-onalar va o‘qituvchilarning shaxsiy xulqi bolalar uchun asosiy o‘rnak hisoblanadi.

OILANING AXLOQIY TARBIYADAGI O‘RNI

Oila bolalarning birinchi ijtimoiy muhitidir. Aynan oilada bola yaxshilik va yomonlikni farqlashni o‘rganadi. Ota-onaning munosabati, muomalasi va qadriyatlari bolaga bevosita ta‘sir qiladi.

Agar oilada mehr-oqibat, hurmat va mas‘uliyat ustuvor bo‘lsa, bola ham shu fazilatlarini o‘zlashtiradi. Aksincha, befarqlik va nizolar mavjud bo‘lgan muhit bolalarning axloqiy rivojiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

TA‘LIM MUASSASALARINING ROLI

Maktab va bog‘cha bolalarning ijtimoiylashuvida muhim o‘rin tutadi. Bu yerda bola tengdoshlari bilan muloqot qiladi, jamoa qoidalariga amal qilishni o‘rganadi.

Pedagoglar tomonidan tashkil etilgan tarbiyaviy tadbirlar, rolli o‘yinlar va muhokamalar bolalarda axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Shuningdek, adabiy asarlar orqali ham yaxshilik, halollik va adolat tushunchalari singdiriladi.

AXLOQIY TARBIYANI RIVOJLANTIRISH BO‘YICHA ANIQ YECHIMLAR

1. Oilada tizimli tarbiya modelini joriy etish

Bolalar tarbiyasida eng katta muammo — tartibsizlik va tizimsizlik. Shuning uchun ota-onalar quyidagi aniq qoidalarga amal qilishi kerak:

-har kuni kamida 20–30 daqiqa farzand bilan sifatli suhbat

-kunlik odob-axloq qoidalarini bir xil talab asosida nazorat qilish

-“mumkin” va “mumkin emas” chegaralarini aniq belgilash

Bu usul bolada barqaror xulq-atvor va intizomni shakllantiradi.

2. Axloqiy vaziyatlar orqali o‘qitish (case method)

Bolaga oddiy nasihatdan ko‘ra hayotiy vaziyatlar samaraliroq ta‘sir qiladi:

-“Agar do‘sting yolg‘on gapirsa nima qilasan?”

-“Kimnidir xafa qilsang qanday tuzatasan?”

Bunday savollar orqali bola mustaqil axloqiy qaror qabul qilishni o‘rganadi.

3. Kitobxonlik orqali axloqiy tarbiya

Eng samarali usullardan biri:

-haftasiga kamida 1 ta hikoya o‘qish

-qahramonlarning xatti-harakatini muhokama qilish

-“kim to‘g‘ri yo‘l tutdi?” kabi savollar berish

Bu bolada tahliliy fikrlash va axloqiy tushunchalarni chuqurlashtiradi.

4. Ijtimoiy faoliyatga jalb qilish

Bolani jamiyatga olib chiqish juda muhim:

- jamoaviy o‘yinlar
- kichik yordam ishlari (uyda, maktabda)
- xayriya yoki yordam aksiyalarida qatnashish

Bu orqali bolada:

- ✓ mas’uliyat
- ✓ hamdardlik
- ✓ jamiyatga foydali bo‘lish hissi rivojlanadi

AXLOQIY TARBIYA USULLARI

Bolalarda axloqiy tarbiyani shakllantirish uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

- suhbat va tushuntirish
- o‘yin orqali o‘rgatish
- namuna ko‘rsatish
- rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash
- badiiy adabiyotlardan foydalanish

Bu usullar bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda qo‘llanilganda yuqori natija beradi.

AXLOQIY TARBIYADA PSIXOLOGIK OMILLARNING AHAMIYATI

Axloqiy tarbiya jarayonida bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. 12 yoshgacha bo‘lgan bolalarda idrok, tafakkur va hissiy holat tez rivojlanadi. Aynan shu davrda bola atrof-muhitdagi voqealarga taqlid qilish orqali xulq-atvorini shakllantiradi. Shu sababli kattalarning har bir harakati, so‘zi va munosabati bolaga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalarda axloqiy tushunchalar avvalo hissiy tajriba orqali shakllanadi. Ya‘ni bola yaxshilik va yomonlikni nazariy emas, balki his etish orqali anglaydi. Masalan, mehr ko‘rgan bola mehrlil bo‘ladi, e‘tiborsizlikka duch kelgan bola esa tajovuzkor yoki befarq bo‘lib ulg‘ayishi mumkin. Shu bois axloqiy tarbiya jarayonida hissiy muhitni sog‘lom shakllantirish muhim hisoblanadi.

IJTIMOY MUHITNING TA‘SIRI VA TARBIYAVIY HAMKORLIK

Bolalarning axloqiy shakllanishida ijtimoiy muhitning o‘rni ham beqiyosdir. Bola nafaqat oilada, balki bog‘cha, maktab va keng jamoatchilik muhitida ham tarbiyalanadi. Har bir muhit bolaning shaxs sifatida rivojlanishiga o‘ziga xos ta‘sir ko‘rsatadi.

Ayniqsa, tengdoshlar bilan muloqot bolalarda ijtimoiy xulq-atvorni shakllantiradi. Jamoada o‘zini tutish, boshqalarni hurmat qilish, hamkorlik qilish kabi fazilatlar aynan shu jarayonda rivojlanadi. Shu sababli pedagoglar va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi.

Tarbiya samaradorligini oshirish uchun “oila–maktab–jamiyat” tizimi uzviy bog‘langan holda ishlashi zarur. Agar ushbu uchlik o‘rtasida uyg‘unlik bo‘lsa, bolalarning axloqiy rivojlanishi barqaror va samarali kechadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, 12 yoshgacha bo‘lgan bolalarda axloqiy tarbiyani shakllantirish murakkab, ammo muhim jarayon hisoblanadi. Bu jarayonda oila, ta‘lim muassasalari va jamiyatning o‘zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Axloqiy jihatdan yetuk avlodni tarbiyalash jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo‘lib, kelajakda barqaror va taraqqiy etgan jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun
3. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti bo‘yicha darsliklar
4. Bolalar psixologiyasi bo‘yicha ilmiy manbalar
5. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar

